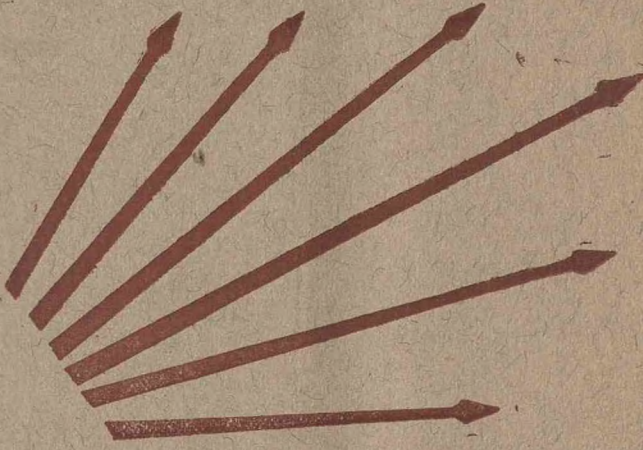

MAYIS

32

BU SAYININ YAZILARI

Celâl Bayar'ın Nutukları

Nerede Gençlik Hevesi (Şiir)

Tanrı da bilsin (Şiir)

Mozart'ın Hayatı

Oyuncaklar

Amisos ve Samsun

Tarım

Dıştan görünüş, içten görünüş

Bu nutku cevapsız bırakmıyalım

Maniler

Dorian Gray'in Portresi

S. Aytekin

S. Aytekin

S. K. Sezen

F. Kuğay

M. Ülken

S. Coşkun

V. Ü. Bengü

S. Aytekin

N. Diniz

BAŞBAKAN CELÂL BAYAR

Meclis Kürsüsünde mühim

bir nutuk söyledi :

"Sayın arkadaşlar,

Çok kesif bir meşguliyetten sonra muvakkaten vatanî vazifelerinize nihayet verirken, sizinle, memleketimizin umumî revîşi hakkında bir hasbihalde bulunmağı faydalı addediyorum. Ve bu maksadla huzurunuzda gelmiş bulunuyorum.

Hükûmetinizin takip ettiği esaslar arasında en mühim telâkki ettiğim bir prensip, size ve sizin şahsınızda yüksek Türk milletine, programında vadettiği şeyleri tatbik ve icradır. (Bravo sesleri ve alkışlar). Bütün icraatımızda neyi vadettik, neyi yapmak istiyoruz ve hangilerini yapabildik, daima bu hesabı tutmaktayız. Beraber ve müşterek meşaimizin eseri olarak, bu senede dahi

bu celsede dahi hayli merhale aldığımızı tahmin ediyorum. Fakat bunları, birer birer tekrar etmek suretiyle, sizin de bildiğiniz ve hattâ bizzat yaptığımız şeyler olduğu için, maruzatımı uzatmak niyetinde değilim."

En mühim meşgalemiz şüphe yoktur ki malî işlerimiz ve malî vaziyetimiz üzerindeki kararlarımızdır. Yüksek Meclis bu sene bütceyi, daha geniş, daha verimli olarak, hükûmete tevdi etmiştir. Hükûmet bu bütceyi eline aldığı zaman ne kadar ağır bir yükün altında bulunduğunu hissetmektedir.

Geçen sene, yani 1937 senesi bütcesi 231 milyon lira olarak kapanmıştı. Yani varidat olarak 231 milyon lira tahmin ve kabul edilmişti. Tahsilâtımız

aynı sene içinde 259 milyonu buldu. Tam 28 milyon liralık bir fazla varidat kaydedildi. Bu 28 milyon lira fazla varidat da gene Yüksek Meclisin kabul ve tasvibi ile muhtelif vekâletlere tahsis edilmiştir.

1938 malî yılı bütçesi olarak bağladığımız rakamlar 240 kûsur milyonu âdî bütçe şeklinde ve 57 kûsur milyonu fevkalâde menabiden olmak üzere 307 milyon liradır. Bu rakam cumhuriyet bütçelerinin ihtiva ettiği en yüksek rakamdır. 1938 bütçesi, cumhuriyetin bugüne kadar olan bütçelerinin içinde yalnız en yükseği değil, aynı zamanda tevzi itibarile en çok dikkate değeridir. 1938 senesi zarfında fazla tahsisat olarak verdiğiniz rakamların en yükseğini millî müdafaaya tahsis etmiş bulunuyoruz. Bunun emniyet noktasından ifade ettiği mânâyı elbette takdir buyurursunuz. Millî müdafa Vekâletimizin 1938 bütçesindeki hususiyetlerden birisi de, kısa bir zamanda realize edilmek üzere kabul ettiğiniz 125 milyon liralık fevkalâde program cebhesidir. Millî Müdafa Vekâleti bu programı sûrati mümkün ile ve her şeyden istifade etmek suretiyle büyük bir gayret ve faaliyet içerisinde, realize edecektir.

Ayırdığımız tahsisatla ve bu programın yapılmış olmasıyla, ordumuz, esasen kendi bünyesinde yaşayan kudreti, teknik kuvvetlerini arttırmak ve mezc etmek suretiyle, kendisine milletin tevdi ettiği vazifeyi, daha mükemmel bir surette, ifa etmek kudretini iktisap etmiş bulunuyor. (Şiddetli alkışlar). Ordumuzun fedakârlığına, her zaman olduğu

gibi, güveniriz. (Elbette sesleri). Fakat bu mûrtaz orduyu 20 nci asrın en mükemmel silâhlariyle mebzulen teçhiz ettiğimiz zamanda, kendimizi tamamen emniyet altına almış görmekle, büsbütün zevk ve bahtiyarlık duyarız. (Bravo sesleri, alkışlar).

Hükûmetimizin malî saheda takibettiği programlardan birisi de memlekette vücuda getireceği imar hareketlerini sadece bütçenin sırtında bırakmamak suretiyle hareket etmektir. Eğer her yapacağımız şeyi bütçenin rakamları içerisinde sıkıştırmak istersek katedeceğimiz merhalenin kısa olacağından korkulabilir. Bundan dolayıdır ki memleketin dahilinde kredi vasıtalarından istifade etmek umumî ve millî bir işbirliği tanzim etmek gayesini takib ediyoruz. Bunun için de kabul ettiğiniz kanunlar vardır. Bu kanunlarla aynı zamanda vücuda getirdiğimiz müesseseler vardır. Bu müesseseler, dahilinde temin edecekleri kredilerle ve aynı zamanda haricîten bulmakta oldukları kredilerle yeni yeni programlar tanzim ederek sizin arzularınızı ve emellerinizi tahakkuk ettirmek azmindedirler. Bu sene Nafia ve İktisat vekâletlerinden başlayarak, elbette nazarınızdan kaçmamıştır, bazı tahsisatları bütçelerinden çıkardık. Bunları malî müesseselerimizin itibarına terkettik. Oradan temin edeceğimiz kredilerle memlekette yeni ve kesif bir iş hayatı yaratmak istedik. (Alkışlar).

Bunun bir misali, Adana ovasının sulanması meselesidir. Nafia Vekâletiniz bu iş üzerinde çalışıyordu. 30 milyon liralık bir tahsisata ihtiyaç vardı. Bunu bütçenin sırtından çıkardık. Aynı za-

manda esas vazifesini de teşkil ettiği için Ziraat Bankasının itibarı üzerine bıraktık. Ziraat Bankası finansmanı ile Nafia Vekâleti Adana ovasının iska ve irva işini üç sene zarfında bize temin etmiş olacaktır. İktisat Vekâletine ait bütçe tedkik edilecek olursa, görülür ki geçen seneye nazaran bu sene tahsisatında bir noksanlık vardır. Hakikatte bu, noksanlık değildir. Kendisine teminini vâdettiğiniz miktar geçen senekinden 20 milyon lira kadar fazladır. Bu, her iş için ayrı ayrı vücuda getirilen bankaların kredi ve itibarından temin edilecektir. Acaba hatıra gelebilir ki, devlet bütçesinden bu kabil işleri ayırıp da itibar müesseselerine tevdi ve tahmil etmekte malî nokta nazardan bir müşkülât ve zarar vardır. Bana kalırsa bunun cevabı çok basittir. Eğer bu müesseselere tevdi ettiğimiz vazifeler ve yapılmasını emrettiğimiz işler bizatihi menfaat verici işlerse dâva esassından halledilmiştir. Eğer menfaat temin etmeyen, mukabilini vermeyen nankör işler ise onlara bütçede dahi yer vermemek lâzım gelir. İşte bu prensiplerle mahmul olarak bize bütçede verdiğiniz paralarla ve aynı zamanda teminini imkân dahilinde bulduğumuz bulduğumuz kredilerle biraz evvel söylediğim gibi geniş bir iş hayatı vücuda getirmek istiyoruz. Bu işlerimizi teshil eden vasıtalarından birisi de haricîten bulduğumuz kredilerdir.

Dün kabul ettiğiniz kanunla İngiltere ile yapılan kredi meselesi üzerinde durmak istiyorum. 16 milyon İngiliz lirasına balığ olan bu kredi, hepimizin bildiği gibi, 100 milyon Türk lirası raddesin-

dedir. Bunun 10 milyon İngiliz liralık miktarı sınaî ve ticarî işler, 6 milyonluk kısmı askerî ihtiyaçlarımız içindir. Fakat bunun yapılış tarzında ve şeklinde diğer emsaline nazaran, farklar vardır. Burada söz alan kıymetli hatipler, bunu tebarüz ettirdiler. Bunun istipdadı devrindeki, israfat devrindeki istikrazlarla münasebeti yoktur. Meşrutiyet devrindeki gajlara bağlı istikrazlara da benzemez. Bu kredi sadece Türkün imzasına, sözüne, itimad ve emniyet edilerek yapılmıştır. (Bravo sesleri, alkışlar). İstimali şekli şöyle olacaktır: Maliye Vekâleti'nin vereceği bonolar iskonto edilecektir. Bunların bir kısmı yüzde 3, bir kısmı yüzde beş buçuk faize tâbidir. Kırşılıklarında, İngilterede de döviz elde etmiş bulunacağız ve peşin para ile orada istediğimiz yerden, istediğimiz malı satın alacağız. Esasını, ruhunu bu teşkil etmektedir. Diğer bu çeşii istikrazlarla veyahut sınaî kredilerle mukayese ettiğimiz takdirde farkın büyük olduğu derakap anlaşılır. Şimdiye kadar temin olunan krediler, uzun vâdeli, serbest bir malî kredi değildir. Mal kredisine inhisar ediyordu ve malı muayyen firmalardan satın almak şartıyla kredi temin edilmiş bulunuyordu. Bittabi pahalıya mal oluyordu. Bu kredinin yapılışında karşılıklı dostluk ve emniyetimizi ifade eder bir nokta vardır. Eğer bu ciheti huzurunuzda tebarüz ettirmezsem, vazifemi noksan yapmış olmaktan korkarım.

Dost İngiltere memleketinde, malzeme harbiye için, serbest kredi yoktur. Millet meclislerinden çıkan bir kanunla bu husus bize temin edilmiştir. (Alkışlar).

Büdcede verdiğiniz tahsisatlarla yürütmek istediğimiz işleri, plânlaştırdık. Birinci beş senelik sanayi programına aid olan kısım, son bir iki fabrikanın da inşasına başlanmış olduğu için, bitmiştir denilebilir.

Cumhuriyet hükûmetiniz, size hemen şimdiden, birinci beş senelik sanayi programını muvaffakiyetle tatbik ettim diyebilir. (Alkışlar) .

Elde ettiğimiz tecrübelerle ve malî imkânlarla ikincisine başlamış bulunuyoruz. Şimdiye kadar ilân edilmemiş olmasının tek sebebi, işi, malî imkânlarımızla telif etmek içindir. Bu yaz tâtilinde, bununla meşgul olacağız ve ümid ediyorum ki hepinizin takdirini mucip olacak ve millî ekonomi hayatında memlekete yeniden feyiz verecek eserler meydana getireceğiz. (İnşallah sesleri)

Sanayi hareketinde takibettiğimiz gaye, millî ekonomi menfaat ve icaplarını, millî müdafaaya zaruret ve icaplarıyla telif etmektir. ikisini beraber yürütmek istiyoruz. (Bravo sesleri) .

Bundan dolayıdır ki memleket müdafaasına aid olan bazı maddeleri de bu tarzda, sürat ve sühuletle yapmak imkânlarını elde ettiğimizi şimdiden ifade edebilirim. (Bravo sesleri ve alkışlar) .

Bizim maliyemizin takibettiği ve bize daima asârını gösterdiği için kendisine tereddüdsüz iftihar payı ayırabileceğimiz bir prensipi vardır : Vergileri indirmek. Şimdiye kadar, yani cumhuriyet rejimine kadar, denilebilir ki her ne maksatla olursa olsun bir vergi ihdas edildi mi, o vergi ne kadar sakat ve ne kadar ağır olursa olsun, milletin

omuzunda yük olarak kahr ve bunu atmağa imkân bulunmazdı.. Maliye Vekâletiniz takibettiği malî sistemdeki mülâyim ve daima memleketin menfaatini gözeten usulleriyle bu zihniyeti yıkmıştır. (Bravo sesleri) . Bu sene ve hattâ şimdi kabul ettiğiniz kanunlarla : Hayvanlar, muvazene, kazanç, istihlâk, dâmgâ, sinema ve tiyatrolar, iptidai maddeler, gümrük muafiyeti gibi kanunlarla, 10 milyon lira raddelerinde bir tahfif yapılmıştır. 10 milyon tahfif karşısında hatıra gelebilir : 10 milyonu indirmek suretiyle diğer bir kısım daha menfaatli işlerde kullanmak imkânı yok mu ? Varsa bunu tahfif etmekte ve indirmekte ne gibi menfaatiniz vardır ? Verginin tarh tevzi ve tahsilindeki âdalet prensipi buna kolaylıkla cevap verebilir. Bir vergi ancak kazananana ve verene menfaat temin etmek şartile, tarh olunabilir. Yani vergi veren zat, kazandığı ve yaptığı işte menfaat gördüğü takdirde, hükûmet onun menfaatine iştirâk eder.

Bizim şimdiye kadar tecrübelerimizde herhangi maddeden vergi tenzilatı yapmışsak, devlet hesabına, hem biz, hem de mükellef, kazanmıştır. Bu müsbet netice, karşısında vergiyi indirmek hesabımıza ve prensipimize uydugu takdirde, tereddüt etmeyiz.

Ben vergi indirdiğimiz maddelerde Maliye Vekâletinizin ya doğrudan doğruya veyahut bilvasita mutlak kazanç temin edeceğine inananlardanım. Olabilir ki, aynı sene içinde kazanç temin edemez. Fakat gelecek senelerde temin edeceğine şüphe yoktur. (Bravo sesleri) .

Malî vaziyetimizin ve malî prensiplerimizin esasları hakkında, bu maruzatta bulunduktan sonra, size ufak bir meseleden dahi bahsedebilirim ve ondan sonra diğer kısma geçebilirim.

Bu da, arkadaşlar, kuponlar meselesidir. Kuponlar meselesinin tarihi ve mazisi hakkında birbirimize söyleyecek, zannediyorum, tek kelime yoktur. Bu, doğrudan doğruya, bugünkü neslin o muzlarına yüklenmiş, bir ağırlıktır. (Bravo sesleri ve alkışlar) . İsrâf devrinin seyyiatını biz ve bizim neslimiz çekmektedir. Geçen senelerde hamillerin mümessilleriyle konuştuğumuz bir zamanda tedizatımızın 50 sinin mal ve yüzde 50 sinin döviz olarak tediye edilmesi kararlaştırılmıştı. O vakittenberi dünyaya ekonomi vaziyeti ve döviz teariki imkânları daha güçleşmiştir. Bizim, bugünün şeraiti içinde, takibettiğimiz ekonomik politikaya nazaran tediyaatımızın esasını, "en nature tediye", yani malla tediye teşkil ettiğine göre kuponlar meselesinde döviz vermemizin imkânı yoktur. Bunu sarahatle huzuru âlinizde ifade etmeyi vazife biliyorum. Yüzde yüz mal olarak tediye edeceğiz ve memnun olurlarsa biz de memnun olacağız. (Bravo sesleri, alkışlar) .

Maliye vekâletinizin, takibettiği, yeni malî sistemin isabetli fikirlerinden birisi olmak üzere, ifade edebilirim ki, bu kuponlara ait olan borcu, beynelmilel şeklinden kurtararak, dahilî bir borç haline getirmek istiyoruz. Bunu pek yakında müjdeliyeceğimizi ümit etmekteyim. (Alkışlar) .

Malî vaziyetimizden sonra, memleketin ekonomik vaziyetini, hakikî şek-

liyle görebilmek için, iktisadî vaziyetimize kısa bir nazar atfetmekte, elbette fayda vardır.

1937 senesine ait olan rakamları neşrettik ve bunun, geçen senelere nazaran farkını, görmüş bulunuyorsunuz. Haricî ticaretimizi, memleketin millî bünyesinin seyri hakkında, salim bir fikir ve bir döküman olarak kabul ettiğimiz takdirde, elbette, netice müsbettir, ve şayanı memnuniyettir. Bunun üzerinde durmuyorum. Yalnız size içinde bulunduğumuz senenin baş aylık rakamlarından bahsedeceğim : Geçen senenin beş aylık ithalât ve ihracatı — ikisi birlikte — 88 milyon liraya bağlı oluyordu. Bu senenin aynı aylarına ait rakamlarımız, 113 milyonu bulmaktadır.

İthalât rakamlarımız, geçen seneye nazaran, bilhassa fazladır ve fazlaşmaktadır. Buandan ben ancak memnuniyet duymaktayım. Çünkü, gelen eşya, memleket dahilinde ekonomik cihazlanmağa yarıyan maddelerdir. Makinadır ve tesisata ait kısımlardır. Bazı istihlâk maddelerine ait kısımlar da yükselmiştir, fakat onların mümasili, memleket dahilinde de istihsal olunmakta ve bu istihsalât da çoğlmaktadır. Şu halde, bundan çıkaracağımız mâna, kolaylıkla şu olabilir : Milletimizin iştirâ kabiliyeti yükselmektedir. Haricîten geleni, kolaylıkla satın alabiliyor ve memleket dahilinde artmakta olan istihsal maddelerini de istihlâk edebiliyor.

İhracat maddelerimizin yüzde 90 ını toprak mahsulleri teşkil eder. Şu halde, ekonomimizin istinad ettiği temel, ziraattir demekte, hiç müşkülâtımız olmaz.

Yeni bûd cemizde Ziraat Vekâletine ait fazla bir tahsisat görmediniz. Eğer istiğ-rabınızı mucip olmuşsa, sizi tatmin etmiş olmak için derhal ilâve edeyim ki, bu, ziraat işlerini, ihmal ettiğimizden değildir. Ziraatımızın, devlet sınaî şubelerinde olduğu gibi, kısmen devletleştirilmesi, yani, yaptırıcı olduğu kadar yapıcı kuvvetlerle de takviye edilmesi esasını prensip olarak kabul ettiğimiz için, hazırlık devresindeyiz. Hazırlanmadan huzurunuza gelip de sizden tahsisat istemek cesaretinde bulunamadım. Çünkü ziraat meselesinde devamlı, müstakar, pratik ve memleket için faydalı ve programlı olarak huzurunuza çıkmak istiyoruz. Buna ait düşüncelerimiz değil, kararlarımız ve tedbirleriniz vardır. Fakat bu kararları, nihayet memleketin heyeti umumiyesini temsil eden arkadaşların reyleriyle tevsik ettikten sonra, bir programla, Büyük Meclis'e geleceğiz ve o vakit belki sizden, bol tahsisat isteyeceğiz. Bununla ötedenberi mevzu bahis olan umumî ziraat kongresine işaret etmek istediğimi elbette anlamışsınızdır. Bu kongreyi Cumhuriyet bayramı günlerinde burada, Ankara'da toplamış bulunacağız. Ve programlarımızı da tespit ettikten sonra filiyata geçeceğiz.

Hükûmet nâmına, üzerinde durulması caiz olan hususlardan birisi de, ecnebî sermayesi hakkındaki telâkkimizdir. Ecnebî sermayesini, hükûmetimiz nasıl telâkki ediyor? Bunu bilmek için merakla beklenildiğini işitiyorum. Cumhuriyet hükûmeti ecnebilere, imtiyazlı müesseseleri satın almaktadır. Bil-hassa Nafia Vekâletiniz, ciddi esaslar

dahilinde, bu müesseseleri millileştirmektedir. Biz, her zaman tekrar edildiği veçhile, ecnebî sermayesinin düşmanı değiliz ve hattâ düşmanı değiliz dediğim zaman da, lüzumsuz bir izahta bulunmuş olduğuma zahip oluyorum. Bizim ancak istemediğimiz sermaye "vagabond" yani serseri denilen sermaye, politik sermaye, aynı zamanda spekülatif sermayedir; ciddi bir iş görmiyerek alacağı komisyonla veyahut ufak bir farkla çekilip gitmek isteyenlerin temsil ettikleri sermayedir. Fakat memleketimize normal şerait dahilinde gelmiş sermayeye ve normal şerait dahilinde teessüs etmiş müesseselere karşı bizim yalnız mihmannüvazlığımız değil, hattâ yardımlarımız da olur. Mübayaa ettiğimiz müesseselere gelince, bunlar, mukavelelerine riayet etmeyen ve aynı zamanda imtiyaz müddetleri kısalmış olan müesseselerdir. Bunlar mukaveleleri hükümlerine göre çalışmak imkânından mahrum oldukları içindir ki satmayı kendileri tercih etmektedirler. Eğer bu kabîl teahhüdünü ifa etmeyen ve ifa etmek şeraitinden mahrum olan müesseselerin satın alınışı nazarı itibara alınarak bizim ecnebî sermayesi hakkındaki telâkkimizin tayini buna tâbi tutuluyorsa arzedeğim ki çok yanlıştır. Biz sermaye buluyoruz ve bulmak için müşkilâta uğramıyoruz.

Bu senenin dahilî işleri noktai nazarından size ehemmiyetle bahsetmiye değer bir mevzu vardır. O da Dersim meselesidir. Dersim'de bir ıslahat programımız vardır, bu program yürütmektedir. Yol, köprü, karakol ve mektep inşası suretiyle. Geçen sene askerî ha-

rekât yapıldı, bu bütün teferruatıyla herkesin malûmudur, bu sene içinde bu programa göre askerî harekâtın yürütmesi lâzımdır. Geçen seneye nazaran burada bu sene, daha fazla kuvvetlerimiz toplanmıştır, birkaç yerde de ufak tefek müsademeler olmuştur. Dersim için tatbik etmekte olduğumuz programın icabı olarak bu meseleyi sureti katiyede halletmek, ve Dersim denilen işi sureti katiyede tasviye etmek için alacağımız bir tedbir daha vardır.

Yakında ordumuz Dersim, havalsinbe manevralar yapacaktır. Bu münasebetle, ordu, Dersim için vazife alacak ve umumî bir tarama hareketiyle, tedip kuvvetlerine müzakir olarkın, bu meseleyi kökünden söküp atacaktır. (Bravo sesleri, sürekli alkışlar).

Arkadaşlar, Dersimliler ne istiyorlar? Dersim'li kurunu vustaî bir zihniyetle, orada oturup şekavet yapmak istiyor, mal çalecağım ilişmiyeceksiniz diyor, adam öldüreceğim kanunî takibat yapmayacaksınız diyor, silâhla hezeceğim müsamaha edeceksiniz diyor, vatânî mükellefiyetlerimi ifa etmiyeceğim, imtiyazlı bir insan olarak hepinizin muvacehesinde dolaşacağım diyor. Bilinmesi lâzımgelen bir hakikat vardır ki, cumhuriyet böyle bir vatandaş tanımıyor, (bravo sesleri, sürekli alkışlar). Cumhuriyet külfette olduğu kadar nimette, nimette olduğu kadar külfette müşavi ve seyyan muameleye tâbi insanlardan mürekkeptir. (Bravo sesleri, sürekli alkışlar). Bu hakikat anlaşılınca kabar, kuvvetlerimiz orada filen bulunacaktır. Eğer ellerinde bulunan silâhı teslim ederler ve cumhuriyetin

emirlerine inkiyad ederlerse kendileri için yapacağımız şey, muhabbetle göğsümüzü açıp deragüç etmektir. Bu yapılacaktır. Dersimliler sesimizi işitmeli. Bu kürsüden akseden her sedayı, kendi menfaatlerine göre, muhakeme etmelidirler. Bizim sesimizde şefkat olduğu kadar kudret de vardır. (Alkışlar) Bu ikisinden birisini intihap etmek kendilerine aittir. Bilmelidirler ki şefkatimiz de kahrımız da boldur.

Başvekil Celâl Bayar, devamla — Eğer bugün hararetle münakaşa ve kabul ettiğiniz af kanununa ve af meselesine ben de temas edersem arkadaşlarım çok görmezler sanırım.

Herkesin malûmudur. Derler ki, dünyada bahtiyar addolunan insanlar, arzu ve emellerinin tahakkuk ettiğini görenlerdir. Yani id alinin vücuda geldiğini gören insanlardır. Biz Kuvayı milliyeyi devrinde yaşamış, çalışmış olan insanlar, hayatımızda, idealimizin tahakkukunu, tasavvur edemiyecğimiz şekilde görmüş ve bahtiyarlığı tatmış bulunuyoruz. (Bravo sesleri, alkışlar).

Cumhuriyet, herkesin kalbinde ve fikrinde granitlemiştir, hiçbir şeyden pervası yoktur. Bir takım, vatânî hizmetlerden kaçmış betbahilara diyoruz ki, geliniz, görünüz, sizin istemediğiniz, yadırgadığınız veyahut ihanet ettiğiniz rejim ne yapmıştır. Buna göğsümüzü kabartarak, iftiharla ilâve edebileceğimiz diğer bir şey vardır: Eserimizi seyredelerken onlara diyoruz, sizi affettik...

İnkılâbıların yapıcı kudretlerinin yanında bu da, büyük bir faziletleridir. Bu fazileti, nadir meclisler, nadir inki-

lâpçılar elde edebilmişlerdir. Biz emelimizde muvaffak oluyoruz. İdealimizin tahakkuk ettiğini görüyoruz. Günahkârları da affetmek zevkine mazhar oluyoruz. (Alkışlar). Bunu Şefimizin gölgesinde ancak B. M. Meclisi idrâk edebilmiştir. (Alkışlar).

Arkadaşlar, af meselesinin ifade ettiği diğer bir mâna daha vardır. O da memleketimizde türk vahdetinin ve rejimin çelikleşmiş olmasıdır. Bunu cihana göstermek istiyoruz. Affımızın bir gayesi de budur. Yoksa birkaç benbahtı affetmiş veya etmemişiz bunun maddî hiçbir kıymeti yoktur.

Bir de arkadaşlar, inkılâbımızın bu safhasını mütalea ederken derhal şunu da ilâve etmeliyim ki, memleket ve inkılâp, çocuklarından, daima fedakârlık ve fazilet aramakta devam edecektir. Hakikî inkılâpçı yaptığı hizmetleri, elinde bayrak yaparak onun üzerinde durmaz ve istismar etmez. İmtiyazcı ve inhisarcı değildir. Memleketin menfaatine teallûk eden herhangi bir hizmeti ifadan hiçbir zaman çekinmez. O, yalnız gayenin muvaffakiyeti için koşar. Memleketin menfaatine göre mücadele eder, memleket menfaatinin istilzam ettiği şeyi yapmaktan yılmaz. İşte Türk inkılâpçıları bu zihniyetle çalışmakta devam edecektir.

Bizim, türk vahdeti üzerinde, daima hassas olduğumuzu söylersem, yanlış bir telâkkiye uğramıyacağına eminim. Kemalist rejim, bütün eserleriyle, bu milletin kalbinde nasıl bir mevcudiyet olduğunu göstermiş ve bütün bir terakki âmili olarak hepimizin ruhuna

girmiştir. Perestiş ediyoruz, seviyoruz.

İnsan, perestiş ettiği herhangi bir şeyin karşısında, ona uymıyacak diğer bir şeyi gördüğü zaman, en iptidâî bir his olarak, hiç olmazsa kıskanır. Bunu bu suretle ifade ettikten sonra, şu meseleyi hatırlatmak istiyorum.

Biz Kemalizm'in karşısında, hangi memleketten gelirse gelsin, hangi mânâyı ifade ederse etsin ister sağ, ister sol ne isterse olsun, herhangi yabancı bir cereyanı yadırgayan insanlarız. Bizim için esas olan şey, Kemalist rejimdir, türk vahdetidir, türk milliyetçiliğidir. (Alkışlar.)

Çıkardığımız kanunlarla mevznatımıza ilâve ettiğiniz yeni müeyyideler rejimi korumağa matuftur. Hükûmetiniz bu mesele üzerinde de çok hassastır ve hassasiyetini daima muhafaza edecektir.

Memlekette meydan vermemek istediğimiz bir husus vardır. Şu rejim şu memleket için tamamen saadet bahşedebilir. Tebrik ederiz. Kendilerine münhasır olmak şartıyla takdir ederiz. Fakat o hududdan çıkıp da bizim hududumuza, bizim millî, Kemaist rejimin hududuna girmek istediği zaman çok büyük mukavemete uğrar ve kafasını taşa çarpar. (Bravo sesleri, alkışlar). Türk milletinin terakki hususundaki adımlarını arızava uğratacak bir kudret ve kuvvetin mevcudiyetini tasavvur edemiyoruz ve böyle bir halde bunun karşısına, ilk evvelâ kanunlarımız hasım olarak çıkacak ve ondan sonra da inkılâpçı ateşini taşıyan insanların hücum ve savleti karşısında eriyip gidecektir. (Alkışlar).

"Arkadaşlar, şimdi, bugünün esas meselesine geliyorum. Hepingizin heyecanla beklediğiniz Hatay meselesi. (Alkışlar). Hatay, her şeyden evvel tekrar ederim ki, türktür. (Alkışlar, bravo sesleri) ve Hatay, ekseriyetiyle, kültürüyle türk olarak kalacaktır. (Bravo sesleri alkışlar) Hatay, daha millî müdafaa ve millî mücadele esnasında, bizimle yanyana, omuz omuza, istiklâli için mücadele ve mücadele etmiş mübarek bir vatan parçasıdır. (Alkışlar, bravo sesleri). Eğer, millî mücadelede kahramanlık göstermiş herhangi bir şehrimizle Hatay'ın yaptığı mücadeleyi mukayese edersek, en hafif mânâsiyle, yani hiç olmazsa o kahraman şehrimizle, müsavi olacak derecede, istiklâli uğrunda fedakârlık etmiştir. Böyle bir halkı bırakamayız. Bu, Türkiye Cumhuriyetinin ancak yapamayacağı bir iştir, (Bravo sesleri, alkışlar).

Biz, hiç kimsenin topraklarına gözümüzü dikmiş değiliz, hiç kimseden bir şey istemiyoruz. Ancak, millî hakkımızı istiyoruz. Bu millî hakkımızı istediğimiz zaman bunda tolerans hissesi olmadığımızı da ilâve etmekten çekinmiyoruz. Hak gözetilir ve istenir. Biz başkalarının hakkına riayet ediyoruz ve isteriz ki başkaları da bizim hakkımıza riayetkâr olsun.

Hatay meselesinin bidayette uğradığı müşkilât ve orada cereyan eden fecî hâdiseler muhtelif vesile ve şekillerde size ifade edilmiştir.

Cemiyeti Akvam'ın oraya seçime nezaret için gönderdiği heyet çekilmiştir. Bu heyet hakkında Cemiyeti Akvam'a müracaat etmiştik. İntihabat, daha

selâmetli ve emniyetli şartlar içinde yapılmak için tehir edilmiştir. Hatay için mevcut garanti muahedesinde derpiş edilen askerî teşriki mesaiye dair müzakereler devam etmektedir. Bugün, çok arzu ederdim ki size bu mesele hakkında müsbet bir şey söyleyebileyim. Şimdilik söyleyebileceğim şudur ki, aldığınız malûmata göre bu müzakere çok ilerlemiştir.

"Biz meseleyi, dostane bir şekilde halletmek prensipinden ilham alarak, Antakya'daki heyetimize, son talimatı vermiş bulunuyoruz. Diğer taraf da aynı ilham ve aynı prensiple hareket ettikleri takdirde bu dâvanın, yani askerî müzakerenin, iyi bir surette biteceğini ümit etmek caizdir. Hatay dâvamızın mesud bir tarzda halledilmesi ve Fransızlarla çok çetin bir imtihan geçirmekte olan dostluğumuzun mahfuz kalması için, ki bunu her iki taraf da istemektedir, askerî müzakerenin evvel emirde itilâf ile neticelenmesini zarurî addetmekteyiz. (Bravo sesleri, alkışlar).

Ondan sonra feshedilen muahedelerin yerine yenilerinin ikamesi ve Hatay da diğer muamelâtın ikmalî ve cenup hududumuzda iyi komşuluğun idamesi tevali edecektir. Eğer dâvamızı dostane bir şekilde halletmek imkânını bulursak herkesten evvel biz sevineceğiz. Şurası muhakkaktır ki, bu millî dâva ancak Hatay'ı türk ekseriyeti içerisinde bir hükûmet kurmuş ve Türk kültürüyle idare olunur bir halde görmekle hallolunabilir. (Bravo sesleri, alkışlar). Bu gün dâva, henüz, size bu dediğim hal tarzına filiyatta isal edilmiş olarak ifade olunabilecek bir vaziyette değildir. Fa-

Nerede Gençlik Hevesi

Sefer Aytekin

Yok yaşamının tadı gecelerde

Işıkli günler nerede.. Nerede

Yeşil vadiler, mor dağlar dünyası

Ve gençliğimin saadet rûyası.

Nerede ruhun çırpınmak hevesi

Günle sevinç veren ufuklar ötesi

Bir başka ufkun güneşi altında

Ve arzuların sonuncu katında.

kat bundan evvelki vehametî muhafaza ettiğini söylersem haklılık yapmış olurum. Daha mülâyim, daha samimî diyeceğim, hava esmiye başlamıştır. Ve bu hava böyle esmekte devam ederse, orada, beklediğimiz dostluk esasları dahilinde, bir neticeye varmak mümkün görünmektedir.

Büyük Meclis'in tâtili dolayısıyla, arkadaşlar sizden, bu iş için, katî selâhiyet istiyorum. Bu selâhiyetle icab ederse mevcut veya münfesih bazı ahkâmı ahdiyenin temdidini yapacağımız gibi lüzumu halinde millî dâvamızı müdafaa için icabeden tedbirlerin ittihazı husu-

sunda da imkân elde etmiş bulunacağız. (Hayhay sesleri, alkışlar). Her şeyde kuvvetimiz sizin itimadınızdır.

Bize tevdi ettiğiniz dâvaların millî menfaata uygun şekilde başarılması için azmimizi yeter görüyoruz. Sizin teveccüh ve muhabbetinize lâyık olmak bizim için, en arzu edilen bir keyfiyettir. Eğer bizim, memleketin umumî hayatında ve tahsisen Hatay dâvasında sizin arzularınızı yerine getireceğimizi görüyorsanız reylerinizi lehimizde olarak vermeyi... (Sürekli alkışlar) esirgememenizi rica ederim. (Şiddetli ve sürekli alkışlar).

Tanrı da Bilsin

Sefer Aytekin

Kalbimi avucunda sıkınca zaman

Duyduğum kederi Tanrı da bilsin,

Arzuları kırıp yıkınca zaman

Dünyadan ismini Tanrı da silsin.

Bugün bir tutsağız zaman elinde

Bıramaz yuları ta haşre kadar.

Eğer imdat yoksa Tanrı dilinde

Böyle bir Tanrıya isyanımız var.

Ruhum ıztıraba kandıktan sonra

Tanrının imdadı bana yar mıdır,

Bir ömür kederle yandıktan sonra

Bilmem ki Tanrıya lüzum var mıdır.

(Mozart) in Hayatı

— 2 —

İngilizceden çeviren : F. K. SEZEN

— Geçen sayıdan devam —

1787 de Mozart ve zevcesi Figaronun tesirini anlamak için Prague'e gittiler. Şehir Figaro'yı çok sevmiştir ve tiyatrodan Mozar tanıdığı zaman büyük tezahürata uğradı. Bir ay kadar kaldıktan sonra yeni bir opera teklifi alarak Viyana'ya döndü. İki gün sonra Da Ponte'den Don Giovanni aldı ve birkaç ay sonra tekrar Prague'e gitti, Bertramka bahçesinde küçük bir evde eserine devam etti. Hikâyeye göre Düşes birgün hikâyesinin içinde Düşes'in şarkı okuması için dramalı bir sahne yapması vaadini alıncaya kadar Mozar'ı bir odaya haps etmiştir. Don Giovanni'nin uvertürü olan masal, eserin sahneye konulacağı gece yazılmış ve orkestra kısımları da hemen opera başlayacağı sırada tiyatroya yetiştirilmiştir. Zevcesi Konstanzenin sonradan anlattığına göre operayı yetiştirmek için o gece hikâyeler ve şakalarla sabaha kadar Mozar'ı uyanık tutmağa muvaffak olmuştur. Mozar eserini evvelâ aklında kompozite eder ve bütün eserini harikulâde hafızasında top-

lar ondan sonra çabucak yazardı. Don Giovanni de tabii çok önceden hafızasında toplanmış ve acele yazılmıştır. Opera ilk defa 29 İlk teşrin 1787 de gösterildi ve diğer operaları gibi büyük bir alâka kazandı. Mozar sevgiliis Prague de birkaç hafta kaldıktan sonra tekrar Viyanaya döndü. Gluck'ın ölümüyle boş kalan "Chamber musician and Court composer" vazifesine halefinden çok daha yüksek maaşla tayin edildi. Mayıs da Viyanaya bir tetkik seyahati yapan yetmiş yaşındaki Beethoven'ın ziyareti Mozar'ı memnun ettiyse de birkaç haftadan valdesinin ölümüyle Beethoven Viyanadan ayrıldı. 1788 Mayısında Don Giovanni Viyanada oynandı ve çok beğenildi. Sene nihayetine kadar opera onbeş defa oynandı ve bu eser 1791 de The Magic Flute muharriri tarafından Almancaya tercüme edilerek bir kat daha canlandı.

Operalar yazdığı esnada Mozar bir taraftan da diğer işler yapıyordu :

Eflat, Gminor, Cmojor (Gupiter)

ve konsertolar ve The Messiah Chamber - music ve başka Handel işleri yapmıştır.

1789 Nisanında Prince Karl Lichnowekey refakatında Prague, Dresden, Leipzig, Potsdam ve Berlin'e seyahat etti ve her tarafta büyük sevgi ve alâka ile karşılandı. Berlin'de kendi şerefine Seraglio iki defa verildi ve Prusya Kralı kendisine güzel bir vazife teklif etti ise de Mozar nezaketle reddetti. İki ay sonra tekrar Viyana'ya döndüğü zaman bütün şöhretine ve gayretli çalışmasına rağmen maddî ve manevî sıkıntıya düştü. Para sıkıntısı gittikçe arttı ve mücevheratını rehine koymakla faide etmiyerek arkadaşlarından ödünç almağa başladı. Konstanze'nin sıhhati bozulmuş ve tedavisi için gönderdiği Baden'e para yetiştirmek için kendi ihtiyacından fedakârlık ediyordu. Konstanze ye sıkılmamasını ve daha talebe alacağını, daha fazla çalışacağını, hatta bir opera daha yapacağını yazıyordu ve bütün bunları yapacaktı fakat onun da sıhhati bozulmağa başlamış ve talisizlik bütün şiddetiyle görülmüştü.

1790 da ödünç para tedarik ederek Franhfort'a gitti. Çünkü o mevsimde orada nüfuzlu adamların Avusturya İmparatoru'nun Taç giyme merasiminde bulunacaklarını biliyordu. İyi bir iş almağı ve konserlerde para kazanmağı ümit ediyordu. Vakıta şerefine Don Giovanni sahneye konmuş mutad alâka gösterilmişse de maddî menfaati az oldu, tekrar Viyanaya döndü. Aynı ayda Londra'nın İtalyan opera direktöründen bir teklif alarak altı ay kadar Londrada bulunması ve iki opera yazması arzu

edildiğini bildirir teklifi kabul edememesinin yegâne sebebi sıhhatının bozuk olmasındandır.

1890 da II Ooseph'den bir İtalyan opera teklifi aldı ve Da Ponte Cosi fan tutten kitabından alarak operayı yazdı. On defa sahnede oynanmasına rağmen çok beğenilmedi. Kiritikler Mozar'ı beğendilerse de Liberentoları çok şiddetli buldular. 1791 Martta umumî zevki çok iyi anlamış bir zat olan Emmanuel Schkaneder Mozar'a "Magic" hakkında bir opera yazmak fikrini verdi. Almanca olduğu için bu fikir Mozar'ı memnun etti. The Magic Flute'i yazmağı kabul etti. Eser Mayıs'dan Temmuz'a kadar tamam olmuş gibiydi. Valniz Uvertor 28 Eylül'e kadar yazılmamıştı. Şüphesiz eser Mozar'ın kafasında çoktan tamamlanmıştı ve Eylül'ün 30 nda eser sahneye konuldu.

Bu arada Leopold II nin Buhemya Kralı olması münasebetiyle Prague de yapılacak merasim için La Clemenzo di Tito isimli diğer bir opera daha hazırlandı. Villa Bertramka'da Konstanze de yanına geldi. Eylül'ün 6 sında eser bitmişti, fakat İmparator ve kimse eseri beğenmedi, çünkü eserin pek çoğu Mozar'ın talebesi Süssmayr tarafından - sırf Mozar'a yardım için - yazılmıştı. Bu muvafakiyetsizlikten incinmiş bir halde Mozar Viyanaya döndü.

The Magic Flutte ilk defa Schkaneder tiyatrosunda 1791 Eylül'ünde verildi. İlk iki oyunu Kompozitör kendisi idare etti, ondan sonra yüz defa daha oynandı. Opera umumî teveccühü kazandı ve Mozar'a hiç sarsılmıyacak bir muvaffakiyet kazandırdı.

Fakat bu nihayetsiz muvaffakiyet çok geç kalmıştı. Çünkü Mozar ölümüne yaklaşmıştı. Küçük yaştanberi çektiği hastalıklar ve sıkıntılar bünyesini zayıflatmış, son aylar da maruz kaldığı para sıkıntıları ve manevî üzüntüler mukavemetini bitirmişti. Fikir ve bedenen gittikçe fenalaşıyordu. Arkadaşları arasında neşeli olarak tanınmışken onlardan lezzet almamağa, sinirli ve huysuz olmağa başladı.

Her zaman ölümü düşünürdü. Konstanzenin anlattığına göre bir güzel Son bahar akşamı Prague'den döndükten sonra beraber gezerlerken yine ölümden bahsetmeye başlamış ve yazmakta olduğu Reguëm -İstirahatı Ruh Ayini -ni kendisi için hazırladığını gözleri yaşlarla dolarak söylemiştir. Zevcesi onu bu karanlık fikrinden geçirmek için çok uğraşmışsa da "hayır, hayır. Ben ölümü hissediyorum ve çok yakın bulunduğumu biliyorum" demiştir. Hastalığı aşikâr olmakla beraber Kontanze bir defa daha onu yalnız bırakarak kendi sıhhati ve eğlencesi için Baden'e gitmiştir. Mozar artık yatağa düşmüş ve bir daha hiç kalkamamıştır. Zihni tekrar işitmeği arzu ettiği The Magic Flute ile meşgulken bir taraftan da Reguëm'i tamamlamağı arzu ediyordu. 2 Teşrin sanide, ölümünden birgün evvel, bütün notalar ve krokileri yatağı üzerine yayarak üç arkadaşı ile beraber "Lacrimosa" yı okudular. Sopramo Schack kısmı, Mozar bizzat Alto, kain biraderi Tenor Höfer ve The Magic Flute de birinci Sarastro olan Gerl de Baso kısmını aldılar. Fakat yarıda Mozar daha fazla devam edemeyeceğini anladı ve

bir kere daha öleceğine kani oldu. O akşam kendisini ziyarete gelen baldızı Sophie ye « çok iyi ettinizde beni ziyarete geldiniz sevgili Sophie, bu akşam bizde kalınız ve benim ölümümü görünüz » deyince onu teselliye çalışmışlar fakat Mozar « şimdiden dilimde ölümün tadını duyuyorum, eğer gelmeseydiniz benim sevgili zevce mi kim teselli edecekti ? » Sophie o akşamı evde geçiremeyeceğini valdesine söylemek için eve gitti ve avdetinde Mozar'ı talebesi Süssmayr'e "Lacrimosa" yı bitirmesi için tavsiyelerde bulunurken gördü.

Doktor arandığı zaman tiyatrodan olduğu anlaşıldı ve tiyatro bitip de doktor geldiği zaman iş çoktan fenalaşmıştı. Hastanın yanan başına soğuk kompresler tavsiye etti. Mozar kendinden geçmişti, fakat hareketleri ile halâ Reguëm'i bitirmeğe çalıştığı anlaşıyordu. Oece yarısında birdenbire oturup etrafına şaşkın ve görmiyen gözlerle baktıktan sonra tekrar yatağına düşmüş ve divara yüzünü dönerek uyumuştur. Mozar 1791 senesi Kânun evvelin 4 - 5 nci günü gece yarısından ellibeş dakika sonra vefat etmiştir.

Meş'um haber çabucak işitildi ve mum kalıplar bulunan bir galeri sahibi gelerek yüzünün bir kalıbını aldı ki bu gün kaip olmuştur. Mozar'ın iyi ahbabı olan zengin bir Felemenk amatör Konstanze'ye gelerek cenaze masrafını mümkün olduğu kadar az yapılmasını ve oradan ayrılmasını rica etti. 6 Kânun evvelde sade bir tabut iki adamın omuzlarında ve sadık Süssmayr'ın refakatında St. Stephen kilisesine getirildi ve orada da birkaç kişi daha iltihak

etti. Fakat çok müthiş bir kar fırtınası vardı ve herkesi geri dönmeğe mecbur etti. Şchirden bir çeyrek mesafede olan mezarlığa o iki taşıyıcı ile yalnız gitti ve âdi bir mezara gömüldü.

1808 tarihine kadar Konstanze mezarı ziyaret etmemişti. Bir taç koymak için mezara geldiği o tarihte Mezar çok tan kaip olmuştu ve mezar halâ meçhuldur. Bugün Salzburg'da bulunan Mozar müzesinde bir kafatası vardır ki Mozar'a isnat olunur, fakat doğru olduğuna dair en küçük bir vesika yoktur.

Konstanze Court tarafından himaye edilmiş ve Mozar'ın aylığının üçte biri kadar tutan bir pansiyona yerleştirilmişti. Odalarını kiraya vererek, kocasının eserleriyle konserler vererek ve Mozar'ın el yazılarını satarak iki çocuğıyle rahatça yaşiyabiliyordu. Fakat Avrupanın bütün tesirlerine ve iknağa çalışmasına bakmıyarak Konstanze aralarında dokuz yaş fark bulunan bir büyük adamla evlendi ve Mozar'ın son kalan el yazılarını da sattı. On sene kadar bu ikinci koca ile yaşadıkten sonra yine dul kaldı. Son seneleri Mozar'ın hayatına ait şeyleri toplamakla geçti ve bunlar 1828 senesi neşrolundu. Konstanze ikinci kocasının mezarını Leopold mezarlığına gömerek Mozar'ın babasının taşlarını aldı ve ikinci kocasının mezarını güzelce yaptırdı. Babasının yanına gömülmek isteyen Mozar'ın hemşiresi bundan çok müteessir oldu. Konstanze 1842 senesinde Salzburg'da vefat etti ve kain pederinin yanına gömüldü.

Mozar'ın üç çocuğundan ikisi yaşadı. Büyüğü Karl (17 Eylül 1784 de doğmuş ve 31 Kânun evvel 1858 de) vefat etmiştir. Karl evvelâ biraz musikiyle uğraşmışsa da sonradan memuriyet hayatına atılmıştır. Çok hayatı İtalya'da geçmiş ve Milâno'da vefat etmiştir. Daha küçük kardeşi Franz Xover Wolfgong (26 Temmuz 1791 de doğmuş ve 29 Temmuz 1844 de) vefat etmiştir. İyi bir müyisyen olması için valdesi ısrar etti ve orta derecede bir kompozitör ve çok iyi bir piyanist oldu. Babasının hatıratından hiç kurtulamamış ve hayatının son senelerinde mağmum bir adam olmuştur.

Mozar'ın her gittiği yerde dehasının takdir edilmesine karşı neden hayatının zaruret içinde geçtiği merak edilip sorulacak olursa buna yegâne sebep Mozar'ın İmparator, Prens ve Dük gibi zamanın kudretli adamlarına yanaşmayıp onların yardımını istemesindendir. Endamı ufak tefek olup gayrı mütenasip bir kafa ve kocaman bir burnu vardı. Resme, edebiyata ve heykeltraşlığa merakı yoktu. Tam mânasiyle kendini müziğe vermiş bir müzisyendi. Topluluktan çok hoşlanır sevimli ve neşeliydi. Ruhunun karanlık bir köşesi vardı ki çok ızdırap çekmesine sebep olmuştur. Fakat bu ciheti hayatının sonuna kadar herkes ten saklamağa muvaffak olmuştur. Nahoş hakikatlarla karşılaşmağı arzu etmezdi. Babasının şikâyetlerinden biri bu idi. Kendinin ve küçük oğlunun hayatta muvaffak olamamasının sebeplerinden biri de bu idi. Her şeyi alâkasız karşılar ve bir müşkilâtla karşı-

laşınca onunla mücadele edecek yerde arkasını dönerdi.

1778 de dünyanın en tecrübeli adamı Leopold öyle yazmıştı: "Mozar çok samimidir. Kudreti azdır, çok çabuk aldatılabilir ve muvaffakiyet yolunu kazanmakta çok tecrübesizdir. Eğer istidadının yarısı kadar istidadi ve iki misli mahareti olsa onun için endişe etmiyeceğim. Dünya ve insanları tanı-mıyordu. Antrikalara karşı silâhlana-cak bir adam değildi ve Viyanada olan antrikalara yabancı kalmıştır. Son gün-lerde inanmıştır ki Gosepl II nin sev-

diği kompozitörü olan rakibi Salieri ta-rafından zehirlenmiştir.

Danstan, Bilârdo ve neşeden, güzel kadınların sosyetesinden hoşlanırdı. Kü-çük vücudu daimî bir hareket içinde idi. Konuşurken elleri daima hareket eder yahutta saatiyle, yüzük veya elbi-sesinin bir parçasıyla oynardı. Sırasında dili keskinleşirdi. Muasirini Frenk Kırıtıklere kendisini sevdirmeye çalışma-mıştır. İstediklerine çok hicivli olabi-lirdi. Fakat esas karakteri nezaket, ne-şe, doğruluk ve yegâne arzusu sev-mek sevmekti. — Bitti —

OYUNCAKLAR

FARUK KUĞAY

Çocuğun yemek içmek gibi hakla-rından birinin de oyun olduğu muhak-kaktır. Çocuk oyunla bedenî faaliyette bulunur, çocuk oyun a dimağı inkişafını temin eder, çocuk oyunla ileri ha-yatına hazırlık yapar.

Oyunun çocuk için lüzumu, çocuk hayatındaki ehemmiyeti ilmî sebeplerile izah olunduktan sonra bunun mühim bir terbiye vasıtası olacağı düşünülmüş ve bu düşüncenin mahsulü olarakta o-yuncaklar meydana gelmiştir. Birçok terbiyeciler şöhretlerini çocuk oyun ve oyuncaklarına verdikleri ehemmiyetle yapmışlardır. Çocuğa verilen oyuncak-lar onun günlük hayatında müessir ol-duğu gibi ileri hayatında da ehemmi-yetli rol oynar. Çocuğun her türlü va-ziyetine uygun oyuncak onu fena huylu olmaktan asabî vaziyet takınmaktan, etrafındakileri boş yere rahatsız etmek-ten ve can sıkıntısına düşmekten kur-tarır.

Eline iyi bir oyuncak verilmiyen do-layısıyla cam sıkılan çocukların lüzum-suz yere yalnız vakit geçirmiş olmak için mütemadiyen midelerini doldur-dukuları hergün görülebilecek vaziyet-

lerdendir. Yukarıda, oyuncak çocuğun ileri hayatında da ehemmiyetli rol oynar denmişti: Oyuncak çocukta karakter teşekkülüne de vardım eder. Çocuğun oynadığı oyunu ve oyuncaklarla büyü-düğü vakit tuttuğu meslek arasında münasebet aranılabilir. Hülâsa oyun çocuk hayatında en fazla ehemmiyet verilmesi icabeden bir mevzudur.

Başta ana ve baba olmak üzere ço-cukla meşgul olanlar için oyuncakları çocuğun cinsiyetine ve yaşına göre tasnif etmek mecburiyeti vardır. Ço-cuklarına birçok para sarfı ile pahalı oyuncaklar alan bazı ailelerden « Çocu-ğumuz oyuncakları ile oynamıyor » gi-bi şikâyetler duyulur.

Birgün dostlarımdan birinin evine gitmiştim. İki ve üç yaşlarındaki çocuk-ları mütemadiyen huvsuzlanıyorlar, ana ve babalarını üzüyorlardı. Nihayet oda-ya çocukların oyuncak sandıkları geti-rildi. Çocuklar sandıktan lâstik fili alıp bıraktılar, tahta devenin yüzüne bak-madılar, teneke aslanı bir köşeye fırlattılar ve içinde bu kabil epeyce oyun-cak bulunan sandık onları yirmi dakika meşgul edemedi. Onlar yine başladı

odadaki soba ile oynamağa, cigara sehbasını otomobil direksiyonu gibi kullanmağa. Tabii dostumdan yine başladı çocukları hakkında şikâyetler. Dostumun burada bence iki hatası vardı : Biri çocukların önüne oyuncakların hepsini bir defada vermesi ; ikincisi ve asıl mühimi de oyuncakların çocuklar tarafından bilinmiyen, muhitlerinde mevcut olmıyan eşya ve hayvandan intihap edilmiş olması idi. İyi seçilmemiş oyuncakların çocuğa fayda yerine zarar vereceği muhakkaktır.

Bizim muhitte iki üç yaşındaki çocuklar henüz fili, aslanı görmedikleri gibi onların hayatına ve insanlarla olan münasebetine ait te hiçbir bilgileri yoktur. Binaenaleyh bu gibi oyuncaklara ilgi göstermemekte çocuk mazurdur. Hatta çocuk bu bilmediği ve muhitindeki hiçbir şeye benzetemediği oyuncak hayvan ve oyuncak eşyalar hakkında asıllarıyla bir mukayesede yapamıyacağından, meselâ fili oyuncaktaki gibi hareketsiz ve küçük tanımakla zarar bile görür. Çocuğun muhitine ait olmıyan hayvan ve eşya oyuncakları ancak çocuk onlar hakkında bilgi edindikten,

onlar hakkında birkaç yazı okuduktan sonra yani 7 - 8 yaşında verilmelidir.

Vakitsız alınmış çok şık oyuncak bir kotradan vakıtlı alınmış ufacak bir oyuncak kürek çocuğu daha fazla kendisi ile ilgilendirir.

Çocuklarına oyuncak intihap edenler onları sıhhi bakımından da incelemek mecburiyetindedirler. Tüyleri uzun bir oyuncak tavşan daima çocuğun elinde bir mikrop yuvası olarak kalabilir. Yine tüyleri hafif bir temasla dökülen oyuncak da sıhhat bakımından aynı derecede zararlıdır. Vakitsız alınmış bisiklet, futbol gibi oyun vasıtaları da çocukların durumlarına fena tesir yaparlar.

Oyuncaklar icabında çocuk için tehlikeli olmamalıdır. Oyuncakların intihabında bu nokta da gözönünde bulundurulmalıdır.

Oynarken salıncağın ipine asılı kalan çocuğun boğulduğunu gazete havadisi olarak birçok defa okumuşuzdur, kurşundan mamul bir oyuncak çocuğun eline düşerek ezeceği gibi kenarları iyi kıvrılmamış bir teneke oyuncak da çocuğun bir yerini kesebilir.

Amisos ve Samsun

R. Vadala

Çeviren : M. ÜLKEN

- Önsöz -

1925 den 1934 e kadar Samsunda Fransız Konsolosluğunu kurmak ve idare etmekten onur duymaktayım ; Bu ödevde bulunduğum esnada pek seyrek olan zamanlarımı Samsun'un ve ondan çok evvel hemen aynı yerde kurularak yüksek bir kültür ve ticaret hayatını yaşamış olan Amisos'un tarihine hasrettim. Az zamanda bu iki eski şehirde hiçbir eser kalmamış olduğunu anladım ve bu dar çerçeveli tarihi mesele hakkında her yerde sayısız araştırmalar yaptım. Bu suretle ayrı ayrı dillerde birçok enteresan vesikalar topladım ve bunları bilgi edinilmesi için daha sonra Paris'in Şark ulusal dilleri « Ecole Nationale des Langues Orientales » mektebine vermek niyetindeyim. Bu küçük kitap müteaddit el yazılarından, mütehassısların hususî mektup ve muhaverelerinden iktibas edilen vesikaların hülâsasıdır.

Anadolu'nun belli başlı şehir ve mevkilerinin umumî tarihini tetkik etmek isteyenleri ancak alâkalandırması ihtimali olan bütün bu vesikaları bastırma imkân yoktu. İşte bu suretle,

tarihin en eski zamanlardanberi Kızılırmak (eski Halys) Yeşilirmak (eski İris) arasında kurulmuş olan bu ehemmiyetli limandır ki beşer hayatını hülâsa eden küçük kitabım meydana geldi. Bu kitabı yazmak için 3,000 senelik mahalli bir tarihi faydalı hafriyat ile tamamlamak icabetti. Bu mevzu hakkında el yazması ve matbû bütün eserleri, hiç olmazsa en ehemmiyetlilerini, okudum ve eserin can sıkıcı olmaması için onu muhtelif pasajlara ayırmayı uygun buldum. İlmî esaslara istinat etmiyen hiçbir fikir ve mütalea kitabın içine alınmamıştır ve temenni ederim ki tetkik ettiğim bu meseleyi daha sonra yine başka bir müsteşrih ele alsın ve onu inkişaf ettirsin. Bu meselenin daha derinleşebileceği ve daha enteresan bir hale konabileceği muhakkaktır ; Çünkü burada bilhassa hafriyat bakımından ehemmiyetli neticeler alınacak bir memleket mevzubahistir. Mesele hakikaten mazisinin alâka bahş olması yüzünden müsteşriklerin alâkasını çekecek mahiyettedir ; Çünkü Samsun'da Karadenizin belli başlı lima-

mı olduğu gibi, ulusal savaşa başlamak için Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919 da Samsun'a çıktığı için burası aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin beşiğidir de. Samsun'da, Samsunlular tarafından, H. Krippel'e yaptırılan Atatürk anıtı Türkler için yeni bir tarih başlangıcının sembolü olarak yükselmektedir.

YUNANLILARDAN ÖNCE AMİSOS

İran dilinde Axshaëna adı açık olmuştur, kara mânasına gelir. Eski Yunanlılar da Karadenizi Axshaëna sözüyle ifade ederlerdi. Bu denize ilk gelen Yunanlılar Axshaëna gelmesini konuk, sevmez, misafir ağırlamaz mânasına gelen Axeinos kelimesine tahvil ettiler. Daha sonra gemicilere bu müthiş denizi daha müsait göstermek ümidiyle buna Euxeinos, iyi karşılayan, hüsnu kabul gösteren, demeğe başladılar. Bir çok zamanlar Karadenizi ifade etmiş olan Pont-Euxin bu son kelimedendir. Bu denizin en eski zamanlarda bir İran kelimesiyle adlanmış olmasına hayret etmemelidir, çünkü son tetkikler bütün Rusyanın cenubunda en eski İran varlığını meydana çıkarmıştır. Eski Yunanlılardan önce Karadeniz sahillerinde İranlılardan başka bir çok küçük milletler yaşıyorlardı. Hatta bunlardan bazılarının küçük ve hafif sandallarıyla Akdenize indiklerini, Girit, Fenike ve Mısıra kadar gittiklerini kabul etmek icabettir.

Milâddan önce XI yahut XII yüz yıl önce Fenikelilerin Karadenizde seferlere başladıkları da muhakkaktır. Karadeniz sahillerinde bundan sonra Fenike harabelerinin bulunması ihtimal vardır. Burada da Akdeniz de olduğu gibi 7

rakamı bulunmaktadır ki bunun bir tesadüf eseri olmadığını zannetmek icap eder. Yunanlıların sayıda esas olarak 5 ve 10 nu aldıkları zamanlarda Fenikeliler daima 7 ile sayarlardı. İki büyük deniz arasındaki bu Preelenik bahri münasebetler âlimler tarafından tetkik edilmeğe değer bir hâdisedir. Ege gemi cilerinin Fenike gemilerinden evvel Karadenizle münasebet peyda ettiklerine şüphe yoktur. Burada bizi ancak, Yunanlılardan önce, Anadolu sahillerinde oturan şu kabileler alâkadar etmektedir: Çanakaleliler, Karadeniz Ereğlisi havalisinde oturan Mariandyniens'ler; Samsuna doğru Palagonya'lılar, Hititliler ve Batum, Poti havalisinde Colches'ler. Karadenizin Anadolu sahil yerlileri hakkında pek az malûmatımız vardır. Sadece Hitit sınırlarının Karadenize dayandığını zikretmekle iktifa ediyoruz.

Boğaz içinden Kafkasya'ya kadar uzanan Anadolu'nun bu uzun sahilinde iki büyük ırmağa raslanır: Halys (şimdiki Kızılırmak) ve İris (şimdiki Yeşilirmak). En eski zamanlarda içinde bulunduğumuz tarihe kadar bu iki ırmağın deltasında bir insan tecemmüü göze çarpar; Burası şimalindeki yüksek ve korunmaya elverişli burunlara Amisosun yükseldiği geniş Samsun koyudur. Bu plânlar Coğrafya bakımından güzel bir mevki olduğu gibi aynı zamanda gemicilere de elverişli idi. Bu geniş plânların Coğrafya bakımından gemicilere olduğu kadar karada oturanlara da karşı müsait olan hususî vaziyeti asırlarca zengin ve muhteşem bir hayat yaşamasına sebep olmuştur.

Yunan ilâhesi Amisos'un Amisos

şehrine kendi adını verdiğini söyleyenler olmuştur. Şimdiki âlimler bu kolay etimoloji'yi redetmektedirler ve kelimenin tamamen Asya yerlilerinin malı olduğunu kabul etmektedirler. Amisos adını Amasya kelimesine yaklaştırmak ve onunla arasındaki münasebetleri incelemek belki de bir neticeye varmak için faydalıdır. Bu kelimenin tek oluşu yani Yunanlıların alâkadar olduğu başka yerlerde, Trua, Larissa, Atina, Maraton, Sur kelimelerinde olduğu gibi, bir benzerinin de bulunmayışı yerli bir kelime oluşu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Kelimenin yapılışı ve şekli itiraz götürmez bir surette asiano - préhellénique bir menşeden olduğunu göstermektedir. Şu halde Amisos şehrini knranlar muhakkak Asyalı idiler ve ihtimal ki Karyalılardır: Yoksa Mile yahut eski foçenin Yunanlıları değil. Hititlerin, Asurîlerin, Medlerin Karadeniz sahillerine kadar geldiklerini de pek iyi biliyoruz; hatta bunlar, Karadenizin fırtınalarından korunmaya elverişli olan, Amisos kuvvetinden istifade eden Fenike gemicilerle ticarete bulunmakta idiler. Amisos da menşei tamamen Asya'î olan kitap ve eşyalar bulunmuştur ve arandığı takdirde daha birçokları da bulunacaktır.

Samsun'un etrafını çeviren « Tumulı » Höyükler kim bilir ne enteresan tarihî belgelerle doludur? Amisos'un préhellénique devrinin tamamen aydınlatılmamış olduğu ve esrarını muhafaza ettiği muhakkaktır; Fakat birgün bu

esrarın muhakkak çözüleceğini düşünmek icabeder.

Sésostris'in (Milâddan önce 1270 tarihlerine doğru ölen ikinci Ramses) Karadeniz sahillerine kadar bütün Anadoluyu zabtettiği ve bu sahil sakinlerine ağır bir vergi tahmil ettiği söylenmiyor mu? Müteakiben İskit'lerin onların yerlerini işgal ettikleri ve Asurî hâkimiyetinin Ninüs tarafından bütün Karadeniz sahiline teşmil edildiği ve bu hâkimiyette Medler'in bunları takip ettikleri de buna ilâve edilmekte değildir? Şu halde Yunanlılar Karadenize gelmezden çok önce Amisos şehri büyük bir ehemmiyet kesbetmişti.

Anadolu'nun eski ve Otokton medenî varlığı ancak şu son zamanlarda iyice anlaşılmıştır ve bu medenî varlık hakikaten Karadenize kadar genişlemiştir. Bu eski medeniyetin izleri Amasya ve Amisos bölgesinde şimdi de bulunmuştur. Amasyada doğmuş olan meşhur Coğrafyacı Yunanlı Strabon bile bu tarihi hercümerci az çok halledecek olan herşeyi inkâr etmektedir.

Homère tarafından zikredilen Palagonya'nın sakinleri Enestes'lerin adile Amisos'a eskiden Eneta denildiği bile ileri sürülmüştür. Tarihî karanlıklarında kalmış olan ve Amisos'a takaddüm eden Eneta şehrinin hakiki yeri henüz belli değildir. Bütün bu bilgilerimizden sonra artık Amisos'un Milâddan önce 562 de Yunanlılar tarafından kurulmuş olduğu söylenemez.

TARIM :

Tütüncülükte yaz kurusu ürün nasıl elde edilir?

- 4 -

SALT COŞKUN

Size yaz kurusu ürünün nasıl elde edildiğini geçen sayılarda etraflıca anlatmıştım. Bu canlı mevzu üzerinde en önemli bir nokta daha kalmıştır. Bugün de onu ele alacağım.

Sanmayınız ki tütün vaktında dikmek, çapasını vaktında yapmak, kırımı da uygun şartlar altında başarmakla bu iş becerilmiş olur. Kurutma işlerinde yapacağınız ufaklık veyahahut da teşkilâtınızın noksan olması bütün bu yolda sarfettiğiniz emekleri, harcettiğiniz parayı biranda sıfıra indirir. Bunu önlemek için her tütüncünün yapacağı işin genişliğine, toplayacağı tütünün azlığına veya çokluğuna göre bir tütün kurutma yerine sahip olması lâzımdır. Böyle bir yere sahip olmadıktan sonra tütünü aşağıda söyleyeceğimiz şekilde kurutmak muvaffakiyeti elde edilemez. Bu takdirde tütünü iyi kurutma imkânı da temin edilemez. Birinci veya ikinci dereceyi alacak bir tütün görmeze veya ihraklığa gidecek

bir hal gösterir.

Bunun içindir ki tütün dikmeyi tasarlıyan, yetiştireceği tütünden bir kazanç uman herhangi bir tütüncü en önce yapacağı işin enini ve boyunu ölçerek ona göre temkinli davranması gerektir. Alacağı tedbirin başlıcası hepinizin (Aran) adını verdiğiniz bir kurutma hangarını meydana getirmesi lâzımdır.

Gene bilirsiniz ki kurutma hangarları hem keresteden yapıldığı gibi biçilmiş kereste ile de meydana getirilebilir. Aradaki fark, hem kam keresteden yapılan kurutma hangarları kolaylıkla işlemez. Ansızın yağın yağmurlarda vagon dediğimiz aynaları kaçırmak güçtür. Tütünü yağmura kaptırmak tehlikesi her zaman mevcuttur. Bundan başka ham keresteden yapılmış hangarlar için her sene yeniden birçok masraflar yapmak, çöken, aksayan yerlerini her sene tamir etmek ve hele vagonları her sene baştanbaşa elden geçirmek

gibi birçok zorlukları olduğu gibi her sene bu uğurda bir masraf ihtiyarına da katlanırsınız.

Buna karşılık biçilmiş keresteden yapılan hangarlarda bu yukarıda saydığımız aksaklıklar baş göstermez. Bu hangarların en az on sene hiç keser vurmamak şartıyla bir karantisi vardır. Bu şekilde yapılan hangarların babadan evlâda intikal etmesi gibi bir üstünlüğü de mevcuttur. Bundan başka iyi yağlandığı ve iyi bakıldığı takdirde herhangi bir tehlike anında vagonları bir hamlede ve üçer dörder içeri almak da çok mümkündür.

Fakat diyeceksiniz ki çok doğru söylüyorsunuz amma hallı halsizin derdinden pek de anlamaz. Bu senin dediğin aran para kuvvetiyle meydana gelir. Biz o parayı nereden bulabiliriz ? ...

Evet, doğrudur. Bu doğru düşünceğiniz karşısında akan sular bile durur. Ben de bilirim ki herşey para kuvvetiyle meydana gelir. Böyle olmakla beraber yaptığım incelemelerden anlıyorum ki bir çoğunuzun ham keresteden yapılmış bir kurutma yeriniz bile yoktur. Koymat, Kamalos, Çivril, Ulyas, Gerçeme, Balaç ve daha birçok yerlerde en iptidai denilen bir şekilde ve saçak altında tütün kurutmak gibi bir hatayı işlediğinizi, hevenklerinizi ahur olarak kullandığınız damlarda sakladığınızı, bu rutubetli ve fena kokulu yerlerde tütününüzü muhafaza ettiğinizi ne yazık ki gözlerimle gördüm. İnsaf ediniz derme çatma yerlerde kurutulan tütünden, ahırlarda saklanan tütün gibi rutubetten nem kapan bir maldan ne kazanç umabilirsiniz. Gücünüz kuvvetiniz yet-

miyorsa tütün yetiştirmek farz değil ya, daha az masraf ve emekle meydana gelen mısır, hububat ve buna benzer ürün yetiştiriniz. Tütünü de gücü, kuvveti yetenlere bırakınız.

Gelelim ham kereste ile biçilmiş keresteden yapılacak araların masrafları arasındaki farka : Ham keresteden otuz vagonluk bir aran üzerine siyah saç çekmek şartıyla ve ortalama bir hesaplama 120 - 150 liraya mal olur. Buna karşılık aynı genişlikte ve gene 30 vagonluk biçilmiş keresteden bir aran 275 - 300 lirayla meydana gelir. Aradaki fark yarı yarıyadır. Buna karşılık senelik tamir masrafı yoktur. Kaldı ki bu uğurda sarfedilecek parayı toptan bulmanın çaresi. Bu düşünmeye değer bir mesele teşkil etmez. Eğer siz doğru dürüst Ziraat bankasına baş vurup bu hayırlı işe baş vuracağınızı söylerseniz çok umarım ki size Ziraat bankası kasalarını açacak ve istediğiniz yardımı yapacaktır. İşini sağlam tutan çiftçilere bu bankanın yardımını hiçbir vakit eksik olmamıştır.

Şimdi. Aranın yaptırılması işinin ehemmiyetini anlattıktan sonra kaç gözlü ve kaç vagonlu aran yaptırmanız lâzım geleceğini de kısaca anlatayım.

Bunu anlatabilmek için yapacağımız işin, yetiştireceğiniz tütünün genişliğini bilmiyorum. Bildiğim birşey varsa bir dönümlük tütün için iki vagon yeteceğine kaniim. Şu ortalama hesaba göre onbeş dönüm tütün yetiştirenler için 30 vagon yaptırmak lâzım gelmektedir ki bu miktar vagonun bir göze sığması çok mümkündür. Veriniz uygun ise bu 30 vagonu bir yola sığdırabilirsiniz. Ol-

madığı takdirde yolu ikiye bölmek ve bir kısım vagonları ikinci yola aktarma etmek de mümkündür.

Yapacağınız işin vüsatına göre gözlerin ad dini 2 - 3 veya 4 de çıkarmak, bir göz 30 vagon alacağına göre vagon adbdini de 60 - 90 veya 120 ye çıkarmak kabildir. Şurasını da unutmayınız ki böyle bir tesisat vücuda getirirken bu aran saçağının arka tarafına bir de tütün dizme yeri meydana getirebilirseniz sizin için kurutma işinde hiçbir korkulu durumun baş göstermeyeceğine inanabilirsiniz.

Şurasını da ekliyeyim ki kurutma hangarları hepinizin bildiği gibi iki şekilde olabilir. Bunlardan biri dik vagon (Salaş) usuli, diğeri de yatık vagon (Rus) usuli olanlardır. En iyi ve en uygun aran Salaş usuli üzre meydana getirilecek arandır. Bu şekildeki aralarda tütünü istediğimiz şekilde güneşe vermek kabil olduğundan hem çabuk kurutulur, yerden yüksek olduğundan rütubet almaz. Vagonlar içerde kaldığı zamanlarda seyrek istif edildiğinden aralarda meydana gelen (çift alacası) da kolaylıkla baş göstermez. Bu usul her bakımdan Rus usulüne nazaran daha elverişli ve daha üstündür. Yalnız tek mahzuru rüzgâra fazla maruz bulunmasıdır. Rüzgârdan korunamayan yerlerde ancak Rus usulünü tercih etmek faydalı olur.

Kurutma şekline gelince : Buna çok

dikkat etmek ve kurutma usullerine uymak lâzımdır. Biliyorsunuz ki aynı günde kırılan tütün o gün dizilir. Fakat güneşe verilmez. İkinci gün sabah erkenden bu tütünü güneşe vermek, saat ondan sonra içeri almak ve akşam üstü tekrar güneşe vermek ve üçüncü gün ve bunu kovalıyan günler de sabah akşama kadar güneşte bırakmak suretiyle kurutulan tütün en iyi kuruyan tütündür. Tütün sulu olduğu zamanlar da ve kısmen yeşil kırıldığı vakıtlarda aranda ve gölgede birgün yerine iki gün tutmak ve güneşe göstermemek daha faydalıdır.

Son söz olarak şurasını da eklemek lâzımdır ki bazı tütüncüler sözde tütün kızsın diye geceleri vagonları dışarda bırakırlar. Bu düşünce hiç de doğru değildir. Hele Ağustos ayında geceleri bol bol düşen çiğ tütünleri benekleştirir, tütünü kıymetten düşürür. Hevenkte ve tekerlekte basıklık meydana getirir. Bu hal alıcıların gözünü korkutur. Bunun neticesi olarak tütüne düşkün fiyat verirler. Bu sebeple bu halden kaçınmak gerektir.

Sayın okuyucular ; Yaz kurusu ürün almanın yollarını gösteren yazı burada tamamlanmış oluyor. Asıl can alacak nokta denkleme işine dayanıyor. Hele Samsun tütüncülüğü için uzun senelerdenberi bir dedi kodu halini alan bu mevzu üzerinde gelecek sayıda önemle duracağız.

Dıştan görünüş içten görünüş

Vedat Ürfi Bengü

Her inkılâp, diğer devletlerce büyük alâkalarla takip edilir. Fakat hiçbir inkılâp Türkiye'yi, sultanların devrinden bir kültür devletçiliğine geçiren inkılâp kadar ilgi ve sevgi ile karşılanmamıştır. Bunun sebepleri vardır. Atatürk bu inkılâbı ne bu günkü İspanyada olduğu gibi kan gövdeyi götürerek kurmuş, ne de ihtiras ve menfaat bu inkılâbın temel direkleri olmuştur. Atatürk doğrudan doğruya istiklâlini müdafaa için asker ; yeni devleti kurmak için kültürcü ve idareci bir inkılâp adamı olarak görünmüştür. Onu kendi milletinden başka bütün milletlere sevdiren budur. Bu böyle olmasa idi, Türkiye hududları içinde, on dört yılda ne Avrupa devletleriyle bir ayarda mükemmel bir memleket, ne cihan sulhu uğrunda ön safta çalışan bir sulh ülkesi, ne de hergün yeni ve akla hayret verici terâkkilerle kucaklaşan genç bir millet ortaya çıkardı.

Avrupayı dolaşanlar yakından bilirler ; Daha onbeş yıl önce Türkün a-

dını bile anmağı zül addeden milletler bugün Türkiye'nin en candan birer takdîrkâridirlar. Bu takdirler inkılâbımızın - terâkkilerimizin, hamlelerimizin - haricte uyandırdıkları akislerdir Fakat Türkiye'yi uzaktan sevenler onu yakından da görmüş olsalar, bu sevgilerin, daha ne türlü bir perestîş derecesine yükseleceğinden şüphe edilemez.

Türkiye'ye gelip giden ecnebler, bunun en büyük birer misâlidirler. Fransanın meşhur diplomatı Heryro'ya, Türk'e perestîş edencesine eserler yazdırtan şey onun Türkiye'yi ve Türkiye'de görülen işleri - bizzat yakından görmüş olmasıdır.

Amerika'nın Türkiye aleyhine bilmem ne türlü gülünç safsatalar savuran gazetecisi, Türkiye'de birkaç hafta kaldıktan sonra, gördüğü akla sığmaz büyük terâkkiler karşısında nasıl utandığını - artık Türk'ün en büyük hürmetkârı kaydıyla - gazetesinin sütununda yazmaktan kendini alamamıştır. Uzaktan görünen Türkiye büyük bir dev-

lettir, Cihan tarihinin bir mislini kaydetmediği inkılâpları yaratan bir devlettir.

Fakat, yakından görünen Türkiye, uzaktan görünenden, o medeni, çalışkan, eşsizler yurdundan, o harikalar memleketinden de azla bir şeydir. Yakından görülen Türkiye, azmin ne mahsuller vereceğini gösteren büyük bir saadet cennetidir.

Tarihler okunulur ve unutulabilir. Görülen unutulamaz ve çok daha iyi anlaşılır. Canlı bir levha en kuvvetli bir kalemin mahsulü bir kitaptan daha

ebedidir. Bunun içindir ki sistematik çalışmanın ve çabuk ilerlemenin, azim ve isabetinazar mucizelerinin, sarsılmaz bir karakter ışığının en kuvvetli misalleriyle tanışmak isteyenler tarihlerin görmediği bir "deha"nın feyiz saçıcı şuleleri altında hiç durmadan ilerliyen bugünkü Türkiye'yi yakınından ve içinden görmelidirler. Bugünkü Türkiye, insanlık zaferinin en büyük bir tinisalıdır ve bunu görenler, bu mucizeyi yaratanlar birer insandır düşüncesiyle, kendi insanlıkları namına da bir iftihar hissi duyarlar.

Bu Nutku Cevapsız Bırakmalıyım

SEFER AYTEKİN

Yazıma Şükrü Kaya'nın Halkevleri'nin « 5 » inci yıl dönümünde söylediği nutuktan aldığım parçalarla başlayacağım :

« Çocuklarımıza şen ve zengin bir vatan ve kendilerinin lâyık olduğu şerefli bir medeniyet seviyesi bırakacağız . »

« Halkevleri bu gayelerin husulü için en büyük ve müessir bir müessise olacaktır. Hepimiz kendimizi bu Halk-evlerinin bir hadimi ve müdavimi telâkki edecek olursak hepimiz bildiklerimizi bilmemekten hiç mesul olmıyan vatandaşlarımıza öğretmek gayesini güdecek olursak bu gaye kendiliğinden hasıl olacaktır. »

« Anadolu ortasında bir mamure içinde bulunuyoruz. Fakat buradan beş kilometre uzakta kendi ırkımızdan, kanımızdan - tertemiz bir cevher gibi - olan Türk çocuklarının ne halde olduğunu ve bizim yardımımıza ve tekniğimize ne kadar muhtaç bulunduğunu görürsünüz . »

« Bugün millî şefimizi en yüksek tanıyan bir milletiz « Ne mutlu Türküm diyene » diyoruz. Ve bunu şeref bilecek, buna inanarak söylüyoruz. Fakat arkadaşlar, vatandaşlarımızın köylerdeki ve kırlardaki hali, maddî hayatı bizim hayatımızın ve bilgilerimizin çok dunundadır. 10 - 12 milyon Türk köylüsünü bu halden kurtarmak için bizim hep birlikte kendisine öğretmemiz icab eden şeyler vardır. Kendine münevver diyen sınıf; memur olalım, serbest olalım, öğrendiklerimizi kendi gayretlerimizden, kendi kabiliyetlerimizden ziyade milletin yaptığı fedakârlığa medyunuz. Hiç kimse, kendi bilgimi kendim öğrendim övünecek vaziyette değildir. Eğer bizde mektep açılmış ise, üniversite açılmışsa ve elimize kitap verilmişse milletin verdiği vergiler ve vatanın muhafazası için bol bol döktüğümüz temiz ve asil kan sayesinde . »

« Eğer bizim fikirlerimizi, ideallerimizi milletin, büyük kütlesi olan halk anlamıyacak olursa biz eski zamanlarda

olduğu gibi kendi hücrelerinde kapanmış fal atmakla vakit geçiren filezoflara benzeriz . »

« Halkımız, hayatın refah ve zevkini tatmıyacak ve istikbaldeki vaziyetini ve medeniyet âlemi içerisindeki vazifesini idrak etmiyecek olursa vaktiyle gelen ve giden tarihlerde olduğu gibi bu günün tarihi de çölün ortasında kurulmuş müzeyyen bir çadır ve her millette arasıra görülen muvakkat ve geçici bir-eket gibi yarınslar olur. »

İşte Şükrü Kaya bu nutku ile, bütün gayretlere rağmen iptidai bir hayatın geriliği ve imkânsızlığı içinde kıvrılan köylüye karşı vazifemizin ne olduğunu açıkça anlatmıştır ve bu suretle de pek çoklarımızı uyuşturan nemelâzımcılık zihniyetini yıkmak istemiş Halkevliyi, gençliği, vatanını seven herkesi vazife başına çağırıştır.

Köylü'nün memleketteki büyük mevkiini kimse inkâr edemez. Hemen herşeyimizi onlara borçluyuz. Bizi harpte kanı ile, barışta emeği ile koruyan köylüdür. Bunu kimse inkâr edemez. En küçüğümüzden en büyüğümüze kadar hepimiz vaziyeti çok yakından görüyor ve anlıyoruz.

Lâkin köylüye karşı olan borcumuzu sadece duyup anlamak kâfi değildir. Eğer bu kadarı kâfi gelseydi Şükrü Kaya gibi bir devlet büyüğü nazarı dikkatimizi köylüler üzerine çekmeğe lüzum görmezdi .

Biz bir dâvet karşısında bulunuyoruz. Anlamak ve duymak gibi hareket-siz hallerden fazla bizden iş isteniyor. Dâvaya karşıp kaynaşmamız isteniyor.

Köylü kendi kendisine ne uyanabilir ne de kalkınabilir. Ona hareket ve uyamlık vermek için devletin, münevverin yardımı zarurîdir. Bugün herkes-ten fazla bu işi üzerine alan Halkevle-ridir. Lâkin herşeyi Halkevlerinin üze-rine yükletip bir kenarda seyirci kalmak büyük bir hatadır. Mademki, bu top-raklar üzerinde yaşıyoruz, mademki hayatımızı bu memleketin varlığına borçluyuz. O halde bu dâvâ hepimizin-dir. Köy dâvası kendi öz dâvamız bize en yakın olan bir dâvâdır.

Nemelâzımcı olursak, gayretlerimizi kâğıt ve sözden ileri götüremezsek bu memlekete zararlı bir unsur oluruz. Ve yaptıklarımız hakikaten geçici ve mu-vakkat bir hareket, içe nüfuz etmeyen yavan bir süs ve cilâ olmaktan ileri geçemez.

Kendi haline bırakılan herşey körle-nir kıymet ve faaliyetten düşer. En kıy-metli madenler bile ancak insan eme-ğiyle yuğrulduktan ve insan eli değdik-ten sonra değerlenir.

Biz köylüden uzak kalmakla, onun ya-şayışını acı acı tenkit etmekle, giyiniş-lerine gülmekle hiçbirşey elde edeme-yiz. Bilâkis kendimizden biraz daha uzaklaştırırız. Onlar bizim hoyratça tenkitlerimize hedef olmaksızın kabuk-ları içinde kıvrılıp kalmayı tercih ede-ceklerdir.

Aşağı gördüğümüz, cahilliğinden istifade etmeğe uğraştığımız ve köylü diye ayırdığımız unsur iyi düşüncecek olursak bizden başka kimseler değildir. Hemen hepimizin soyunda veya akra-basında köylü bulmak mümkündür. On-lar bizim kavga ve siper arkadaşlarımız

ve herşeyimizdir.

Onların yaşadıkları muhitin cezasını omuzlarında taşımaktan başka kabahat-leri yoktur. Bizde öyle bir muhitte do-ğup büyüydük onlardan hiç farkımız olmayacaktı.

Şehirlerin 3 - 5 kilometre uzağında yaşamak mecburiyetinde olan anamız, babamız, akrabalarımız ve en son yurd-daşlarımız şehirlerin, insanı yetiştiren imkânlarından uzak olduğu için neden iptidai bir hayat yaşasın. Niçin köylü, cumhuriyet idaresinin memlekete getir-

diği huzur ve geniş ışık kaynaklarından istediğimiz derecede istifade edemesin. Niçin köy, inkılâbımızın dev adımlarına ayak uydurabilecek bir dereceye yük-selmesin. Niçin onlar inkılâp güneşinin ışığı ile aydınlık dünyanın ferahlığına kavuşmasın. Bir devlet ve parti bü-yüğü olan Şükrü Kaya Halkevi kür-süsünden bize bunları anlatıyor ve iş başına çağırıyor. Haydi arkadaşlar bu nutku cevapsız bırakmıyalım . Borcu-muzu ödeyelim .

Maniler

Dağa giderim dağa
Başım değdi toprağa
Yardan evvel ölürsem
Koyman beni toprağa .

Başındaki çenberin
Dalı var çiçeği yok
Ah bu cahil gönlümün
Senden geçeceği yok .

Kara kazan kapaksız
Kararım yok sensiz
Yılan girsin koynuna
Eğer yatarsan bensiz .

Martine sürdürüm fişek
Büyüdüm oldum çiçek
Kız sana haram olsun
Bensiz serdiğin döşek .

Ateş oldum külüm yok
Bülbul oldum dilim yok
Varimden ayrılalı
Ağlamadık günüm yok .

Senden aldım bir nişan
Alda beline kuşan
Benden gayrı seversen
Kara toprağa döşen .

«Samsun köylerinden» derlenmiştir.

Dağ başında kestane
Dökülür tane tane
Şu memleket içinde
Benim sevdiğim bir tane .

Yağmur yağar yaş mı olur
Bundan ince kaş mı olur
Bundan ince kaş olsa
Hovardalar baş mı olur .

Ak şalım kara şalım
Dağları dolaşalım
Sen yağmur ol ben bulut
Havada buluşalım .

Öökte yıldız sayılmaz
Çi yumurta soyulmaz
Şurada bir güzel ölmüş
Ben gitmemiş ayılmaz .

Kara duda yaslandım
Yağmur geldi islandım
Ben o yarin koynunda
Şeker ile beslendim .

Geçiyorum dağından
Ben gül aldım bağından
Susadım su isterim
Şeker bal dudağından .

Dorian Gray'in Portresi

NECDET DİNİZ

Remzi kitap evinin neşretmekte olduğu dünya muharrirlerinden terceme-ler serisinin 23 nci sayısını teşkil eden Dorian Gray'in portresi Oscar Wilde'in en güzel eserlerinden biridir. Bu kitapta muharririn bir resmi ile hayatı hakkında da mufassal malûmat verilir.

Tercemesi Ferhunde ve Orhan Şaik tarafından yapılan Dorian Gray'in portresinde mütercemin dediği gibi «Ruh çirkinliğinin müphem bir çizgi halinde başlayarak gittikçe nasıl bir yara gibi bütün yüzü kapladığı mânasını bulmak istiyoruz.» Hakikaten Oscar Wilde sanatı bir sembol olarak kabul ediyor ve buna sebep olarak ta: "çünkü" diyor «insan bir semboldür.»

Dorian Gray'in portresi, muharririn çok âcayip ve yepyeni fikirleriyle doludur. Sanatı tamamen faydasız bulan Oscar Wilde eserlerinde ferdiyetçiliğini göstermektedir.

Hayatı sıkıntı ve yoksulluk içinde ve bir kısım da kürek cezasıyla geçen muharririn dilimize çevrilen eserleri arasında Salame ile Dö prafundis en mühimleridir.

Oscar Wilde'in düşüncü ve telâkileri hakkında daha fazla bir fikir verebilmek için Dorian Gray'in portresindeki bazı sözlerini aynen alıyoruz :

«San'atı meydana çıkarmak ve sanatkârı gizlemek sanatın gayesidir.

«Münekkit güzel şeylerden aldığı intibaları bir başka tarzda, yahut yeni bir ifade vasıtasına nakledebilen adamdır.

«Tenkidin en aşağı şekli kadar en yükseği de bir nevi otobiyoğrafidir.

«Güzel şeylerde güzel mânalar bulunanlarda kemal vardır. Bunlar için ümit beslenebilir.

«Ahlâkî yahut gayri ahlâkî diye kitap yoktur. Ancak iyi yazılmış yahut fena yazılmış kitaplar vardır.

«Fikir ve lisan sanatkâr için bir sanatın aletleridir. Fazilet ve rezilet sanatkâr için bir sanatı vücade getirmeğe yarıyan malzemedir.

«Güzel şeylerin kendilerine ancak güzelliği ifade ettiği insanlar güzidedirler.

«Bütün sanat tamamen faydasızdır.»

Son söz olarak Remzi kitap evine kültür hayatımıza yaptığı hizmetlerden

dolayı teşekkür ederken, üç yüz sayfaya yakın olan ve 50 kuruş gibi eserin maddî ve manevî değerinden çok aşağı

bir fiyatla satılan Dorian Gray'ın portresini bütün münevverlere tavsiye ederiz .

Güneş Çocuğu

Ahmet Cemil tarafından dilimize çevrilen Jack Londo'nın bu eseri dünya muharrirlerinden tercemeler serisinin 17 nci sayısını teşkil etmektedir.

Jack London hayat mücadelesinde birçok zefaletler çeken hatta inci kaçakçılığına kadar düşerek nihayet bu mücadeleden muzaffer çıkıp elliden fazla eser veren Amerikalı bir muharrirdir.

İsmi memleketimizde ilk defa duyulmak'a beraber ona Amerikanın Carkisi dendiğini ve çok sevildiğini hayat ve eserleri hakkında Güneş Çocuğu'nda verilen izahattan anlıyoruz. Bununla beraber Güneş Çocuğu'nda kovboy filimlerindeki heyecandan başka birşey bulamadık .

